

УДК 658.8: 339.13.017 (477)

МОНІТОРИНГ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ РЕГІОНАЛЬНИХ ТОВАРНИХ РИНКІВ УКРАЇНИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Я. Карпова, Р. Дудяк

*Львівська державна фінансова академія
79000, м. Львів, вул. Коперника 3*

У статті здійснено теоретичне узагальнення сучасних підходів щодо моніторингу вітчизняних товарних ринків у географічних межах певної території та запропоновано диференціювати регіони із високим, добрим, середнім та нижчим середнього рівнями розвитку товарних ринків.

Ключові слова: товарні ринки, географічні межі товарного ринку, моніторинг регіональних товарних ринків, рівень диференціації регіонального товарного ринку.

Формування сучасних товарних ринків України, у великій мірі, залежить від динамічного розвитку оптової та роздрібної торгівлі як важливої складової інфраструктури ринку. Адаптація економічного зростання держави і регіону, зокрема, потребує:

розвитку галузевих і регіональних товарних ринків;
формування ефективної вітчизняної торговельної політики;
правового забезпечення функціонування сфери товарного обігу.

Досягнення відносно вищої точності оцінки товарного ринку чи їх сукупності у межах певної території (області, регіону, держави) порівняно із методом порівняння значень окремих показників-індикаторів, здійснюється через порівняння значень комплексу показників, що являє собою доцільне поєднання (єдине ціле) окремих показників.

Одним із ключових завдань управління вітчизняними товарними ринками є формування комплексу показників, на основі яких можна здійснити усесторонній, об'єктивний моніторинг ефективності функціонування певного товарного ринку чи їх сукупності у географічних межах певної досліджуваної території.

У наукових публікаціях з даної проблематики оцінювання практично всіх соціально-економічних явищ здійснюється через сукупність показників, яка не завжди відповідає вимогам комплексності. У зв'язку із цим багатьма дослідниками розробляються пропозиції щодо формування комплексу показників, на основі яких можна було б здійснити всебічне оцінювання соціально-економічного розвитку досліджуваних явищ та процесів, у тому числі товарних ринків, у географічних межах певної території.

Доцільність комплексного моніторингу зумовлюється необхідністю обґрунтування прийняття однозначних рішень органами виконавчої влади щодо управління товарними ринками регіону (області, держави), що обумовлює актуальність даного дослідження.

Відповідно метою статті є теоретичне узагальнення сучасних підходів щодо моніторингу вітчизняних товарних ринків для визначення їхньої диференціації.

Об'єктом дослідження є вітчизняні товарні ринки у географічних межах певної території (здебільшого області).

В існуючій практиці моніторингу товарних ринків мають місце два способи комплексного оцінювання. Перший спосіб передбачає порівняння комплексу (певної сукупності) показників. Другий спосіб передбачає розрахунок інтегральних показників [1, с. 124].

Для виведення загального підсумку щодо ефективності функціонування вітчизняних регіональних товарних ринків доцільно здійснювати їхній комплексний моніторинг. Як методичну базу для здійснення такого моніторингу доцільно використовувати постанову Кабінету Міністрів України від 6 квітня 2005 року № 263 “Про запровадження моніторингу результатів діяльності Кабінету Міністрів України та Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської і Севастопольської міських державних адміністрацій”. Даний моніторинг здійснюється з метою забезпечення керівництва області оперативною інформацією про ефективність діяльності місцевих органів виконавчої влади з розв'язання найбільш актуальних проблем розвитку районів та міст, і може бути адаптований щодо об'єкта дослідження.

Для здійснення такого моніторингу насамперед потрібно визначити сукупність показників, які безпосередньо характеризують товарний ринок певного регіону чи суттєво впливають на його функціонування. Можливі показники моніторингу оцінки ефективності функціонування вітчизняного товарного ринку у географічних межах певної території та їх економічний зміст наведено у табл. 1. Для забезпечення співставності та об'єктивності оцінки деякі показники доцільно розраховувати на кількість населення, зокрема: валовий регіональний продукт, оптовий та роздрібний товарооборот на одну особу, кількість суб'єктів Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України (ЄДРПОУ) на тис. осіб та ін.

Таблиця 1

Перелік показників моніторингу ефективності функціонування регіональних товарних ринків України

Найменування показника	Економічний зміст показника
Валовий регіональний продукт (ВРП), грн.	ВРП регіону складається із суми валових доданих вартостей усіх видів економічної діяльності, скоригований на величину непрямо вимірюваних послуг фінансового посередництва та податків за виключенням субсидій на продукти [2, с. 28].
Оптовий товарооборот, грн.	Визначається як обсяг перепродажу підприємствами товарів без будь-яких змін (крім звичайних для торгівлі операцій) іншим підприємствам та організаціям (крім населення) для їх використання або наступного продажу як в Україні, так і на експорт [2, с. 278].
Роздрібний товарооборот підприємств, грн.	Визначається як обсяг продажу споживчих товарів населенню через роздрібну торгову мережу і мережу ресторанного господарства усіма діючими підприємствами, а також промисловими, транспортними та іншими неторговими підприємствами безпосередньо населенню через касу підприємства [2, с. 278].

Найменування показника	Економічний зміст показника
Середньомісячна номінальна заробітна плата найманих працівників, грн.	Визначається відношенням нарахованого фонду оплати праці найманих працівників (штатних та позаштатних) до середньої кількості найманих працівників в еквіваленті повної зайнятості. Для визначення середньомісячної заробітної плати за рік заробітну плату, отриману за рік, треба поділити на дванадцять [3, с. 265].
Рівень зареєстрованого безробіття, %	Визначається як відношення (у відсотках) кількості безробітних, зареєстрованих у державній службі зайнятості, до середньорічної кількості населення працездатного віку. [2, с. 366]
Кількість суб'єктів (ЄДРПОУ), од.	Суб'єктами ЄДРПОУ є юридичні особи та відокремлені підрозділи юридичних осіб всіх організаційно-правових форм господарювання, що знаходяться на території України та проводять свою діяльність на підставі її законодавства [2, с. 82].
Кількість об'єктів роздрібною торгівлі, од.	Наявність об'єктів роздрібною торгівлі за станом на кінець аналізованого року (років або інших періодів).
Кількість об'єктів ресторанного господарства, од.	Наявність об'єктів ресторанного господарства за станом на кінець аналізованого року (років або інших періодів).
Торгова площа магазинів, м ²	Розраховується як сума торгової площі магазинів (у тому числі торгова площа, здана в оренду для здійснення торгової діяльності), загальної площі торгових місць на ринках та посадкових місць у підприємствах ресторанного господарства
Кількість місць на об'єктах ресторанного господарства, од.	Кількість місць на об'єктах ресторанного господарства за станом на кінець аналізованого року (років або інших періодів).

Необхідно підкреслити, що перелік показників може уточнюватися та корегуватися залежно від актуальності того чи іншого показника у певний період часу.

Моніторинг може проводитися за основними показниками розвитку областей України, міст Києва, Севастополя та Автономної Республіки Крим.

Оцінка результатів функціонування регіональних товарних ринків України, відповідно до методики, здійснюється у такому порядку.

На першому етапі здійснюється оцінка результатів діяльності для кожного регіону, яка визначається шляхом підсумовування відносних відхилень всіх оціночних показників від їх найкращих значень в інших регіонах за формулою [4]:

$$R_j = \sum_{i=1}^n \frac{x_{\max} - x_{ij}}{x_{\max} - x_{\min}} + \sum_{i=1}^n \frac{x_{ij} - x_{\min}}{x_{\max} - x_{\min}}, \quad (1)$$

де R_j – сума балів конкретного регіону за всіма показниками;

x_{ij} – значення i -го показника у j -му регіоні ($i = \text{від } 1 \text{ до } n$);

x_{\max} , x_{\min} – максимальне та мінімальне значення показників по всіх регіонах.

Перша частина формули використовується для оцінки за показниками – стимуляторами, зростання яких є свідченням покращення результатів, (наприклад, оптовий товарооборот, торгова площа магазинів і т. ін.), друга частина – для оцінки показників – дестимуляторів, зростання яких показує погіршення результатів (наприклад, рівень безробіття).

На другому етапі визначається середнє арифметичне суми балів конкретного регіону за всіма показниками за формулою [4]:

$$R_{cpj} = \frac{R_j}{n}, \quad (2)$$

де R_{cpj} – середнє арифметичне суми балів конкретного регіону за всіма показниками;

n – кількість показників, за якими проводився розрахунок [4].

За результатами розрахунків визначається місце кожного регіону у загальному рейтингу, на основі якого розраховується середнє значення балів за досліджувані роки. Найкращим визнається регіон, у якого середнє арифметичне сум балів має найнижче значення у межах від 0 до 1.

Зрозуміло, що у отриманих середніх значеннях балів буде спостерігатися суттєва диференціація: оскільки рівень розвитку товарних ринків таких міст як Києва та Севастополя буде значно вищим від інших регіонів країни. Внаслідок чого доцільно буде здійснити групування досліджуваних регіонів за ефективністю функціонування товарних ринків. Для цього пропонується отримані середні значення балів у межах від 0 до 1 поділити на чотири групи і, внаслідок чого, виділити регіони: із високим; добрим; середнім та нижчим середнього рівнями розвитку товарних ринків (табл. 2) [5, с. 77].

Таблиця 2

Рівні диференціації товарного ринку України

Показник	Рівень розвитку товарного ринку регіону			
	високий (I)	добрий (II)	середній (III)	низький (IV)
Середній бал регіону	0 – 0,25	> 0,25 – 0,5	> 0,5 – 0,75	> 0,75 – 1

Запропонований підхід щодо оцінки ефективності функціонування регіональних товарних ринків України може застосовуватися як складова частина системи прогнозування і планування у рамках національних, галузевих чи регіональних програм. Які, в свою чергу, є основними засобами реалізації державної політики, пріоритетних напрямів економічного, соціального, екологічного, науково-технічного розвитку України, концентрації фінансових, матеріально-технічних, трудових та інших ресурсів і координації діяльності підприємств, установ, організацій та споживачів з метою розв'язання найважливіших загальнодержавних проблем у сфері торгівлі та задоволення потреб населення.

1. Побурко Я. О. Основи організації регіональної статистики / Побурко Я. О. – Львів : Ін-т регіональних досліджень, 2004. – 196 с. – (Ін-т регіональних досліджень НАН України).
2. Статистичний щорічник України за 2008 р. / під ред. О. Г. Осауленка. – К. : Консультант, 2009. – 567 с.
3. Статистика підприємств : навчальний посібник / [Гринькевич О. С., Сорочак О. З., Кравченко Л. І. та ін.] ; за ред. С. О. Матковського. – Львів : Світ, 2007. – 440 с.
4. Постанова Кабінету міністрів України від 6 квітня 2005 року № 263 “Про запровадження моніторингу результатів діяльності Кабінету Міністрів України та Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської і

- Севастопольської міських державних адміністрацій” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>. – Назва з титул. екрана.
5. Карпова Я. Ю. Перспективні напрями формування системи управління товарними ринками на основі концепції маркетингу в Україні : [монографія]. – Львів : Сполом, 2011. – 176 с.

MONITORING OF REGIONAL DIFFERENTIATION OF COMMODITY MARKETS UKRAINE: THEORETICAL ASPECTS

Ya. Karpova, R. Dudyak

Lviv state financial academy, Kopernika Street 3, UA – 79000, Ukraine

The article is a theoretical generalization of the current approaches to monitoring domestic commodity markets in the geographic limits of a territory and asked to differentiate regions of high, good, average and below average levels of commodity markets.

Keywords: commodity markets, the geographical scope of the commodity market, monitoring of regional commodity markets, the level of differentiation of the regional trade market.

МОНИТОРИНГ ДИФЕРЕНЦИАЦИИ РЕГИОНАЛЬНЫХ ТОВАРНЫХ РЫНКОВ УКРАИНЫ: ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

Я. Карпова, Р. Дудяк

*Львовская государственная финансовая академия
79000, м. Львов, ул. Коперника 3*

В статье осуществлено теоретическое обобщение современных подходов к мониторингу отечественных товарных рынков в географических границах определенной территории и предложено дифференцировать регионы с высоким, хорошим, средним и ниже среднего уровнями развития товарных рынков.

Ключевые слова: товарные рынки, географические границы товарного рынка, мониторинг региональных товарных рынков, уровень дифференциации регионального товарного рынка.